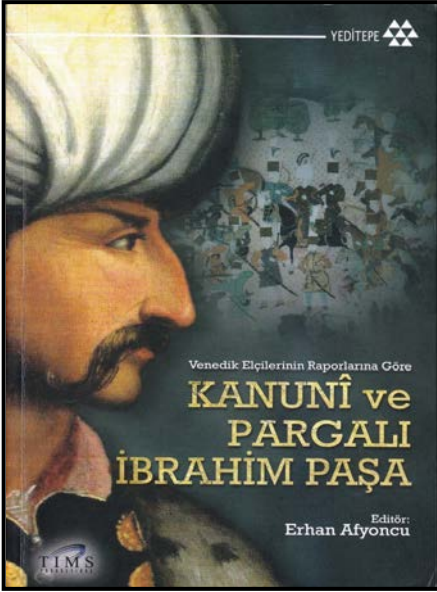


Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre Kanûnî ve Pargalı İbrahim Paşa, editör: Erhan Afyoncu, çeviren: Pınar Gökpar-Elettra Ercolino, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2012, 172 s.



Osmanlı Devleti'nin cihanşümûl bir devlet haline geldiği Kanûnî Sultan Süleyman dönemi pek çok yönüyle hâlâ tartışılmakta, devlet gücünün zirveye ulaştığı bu dönemin dinamikleri yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından çeşitli araştırmalara konu olmaktadır. Dönemin kronikleri ve Osmanlı Arşivleri, araştırmacılara bu döneme ait kıymetli bilgiler veriyorsa da çoğu zaman sınırlı kalmaktadır. Bu bağlamda, erken dönem Osmanlı Tarihi araştırmaları için yabancı devlet arşiv kaynakları önem kazanmaktadır. Kanûnî ve zamanı hakkında Venedik devlet

arşiv kayıtlarından hareketle böyle bir çeviri çalışmanın ortaya konulması dönemin anlaşılmasına katkı sağlamıştır.

Bu çeviri eser, Kanûnî Sultan Süleyman zamanında İstanbul'da görev yapan Venedik balyoslarının Osmanlı Devleti hakkında hazırlamış oldukları raporlardan oluşmaktadır. Bilindiği üzere Venedik, çok eski çağlardan itibaren Batı Anadolu, Doğu Akdeniz, İstanbul ve Karadeniz havzasında ticareti kontrolünde tutan ve iktisadî faaliyetlerini güçlü donanmasıyla muhafaza altına alan bir devlettir. Bu bölgelerin Osmanlı Devleti'nin eline geçmesi, Venediklileri zor duruma düşürmüştü; antlaşmalar yapmak suretiyle ticaretlerini devam ettirebilmişlerdir. Venedik Devleti tarafından İstanbul'a gönderilen balyoslar, Osmanlı Devleti'nin askerî, idarî, iktisadî, ticarî yapısı ve devlet adamlarına dair pek çok bilgi ve gözlemi kaleme alarak hazırlamış oldukları raporlarla Venedik'in politikalarında belirleyici olmuşlardır.

Eserin başında "Balyos Raporları ve Osmanlı Tarihi" başlıklı kısımda (XI-XXXIV) Venedik elçileri ve balyos raporları hakkında editör tarafından okuyucuya ön bilgi verilmiştir. Bu kısımdaki ön bilgide Venedik balyoslarının hangi şartlarda tayin edildikleri, Osmanlı devlet adamlarıyla münasebetleri, istihbarât toplamaları, görev ve yetkileri ele alınmıştır. Ardından balyos raporlarının

muhtevasından bahsedilmiştir. Yine Osmanlı Devleti ile ilgili balyos raporları kronolojik bir şekilde gösterilmiştir. Devamında bibliyografya ilave edilmiştir. Osmanlı Devleti'nde 1496-1793 yılları arasında görev yapan balyosların listesi verilmiş; göreve geldikleri tarih ile raporların nerelerde bulunduğu belirtilerek bu bölüm bitirilmiştir.

Eserin bundan sonraki kısımları (3-157) Kanûnî Sultan Süleyman zamanında görev yapan Venedik balyoslarının raporlarının kronolojik çeviri anlatımına ayrılmıştır. Bunlar, Marco Minio [1522], Tommaso Contarini [1522], Pietro Zen [1524], Pietro Bragadino [1526], Marco Minio [1527], Petro Zen [1530], Tommaso Mocenigo [1530], Daniello de Ludovisi [1534], Alvise Renier'e [1550] ait olan raporlardır.

Kanûnî Sultan Süleyman döneminde İstanbul'da görev yapan balyoslar, Venedik'e gönderdikleri raporlarda devletin içinde bulunduğu durumu her yönüyle dikkatlice gözlemleyerek kaleme almışlardır. Özellikle Osmanlı devletinin askerî gücü hakkında bilgi vermek bütün balyosların raporlarında yer alan ortak konudur. Bu konuyu devletin ekonomik gücü ve zenginliği takip

eder. Mesela, 1530 senesinde İstanbul'da görev yapan Tommaso Mocenigo, edinebildiği bilgiler nispetinde Osmanlı sarayında müstahdem en küçük hizmetliden en büyük bürokrata kadar hangi görevlinin ne kadar maaş aldığını tafsilatlı bir şekilde anlatır. Aynı balyos Anadolu ve Rumeli'deki askerî sınıf mensuplarının sayıları ile birlikte maaşlarını da raporunda bahseder.

İki defa balyos olarak İstanbul'a gelen Marco Minio, Venedik'e gönderdiği raporlarında, Osmanlı Devleti'nin gelir kaynakları ile her bir gelir kaynağından ne kadar akçe kazanç sağladığını raporunda belirtmektedir. Marco Minio'nun dikkatini çeken bir husus da Yeniçeriler'dir. Merkezî ordunun en önemli silahlı gücü olan bu askerî gurubun eğitimi, maaşları, sayıları, hakkında ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Devlet merkezindeki Yeniçeriler kadar taşradaki tımarlı sipahiler de Marco Minio'nun bahsettiği konular arasındadır. Diğer yandan Minio, Beylerbeyi ve Sancakbeyleri'nin uhdesindeki tımarlı sipahilere yer verirken Osmanlı Devleti'nin eyalet sisteminin işleyişine de temas eder.

Tersane-i Âmire ve gemi inşası balyosların diğer bir gözlem alanıdır.

Osmanlı ordusunun askerî hazırlıkları, donanma gücü, tersanede inşa edilen gemiler, padişahın tersaneyi ziyaretleri vs. balyosların şahit oldukları olaylardan bazılarıdır.

Balyoslar, padişah ile karşılaştıkları ortamı tasvir edip; sultanın yüzünü betimleyerek morali üzerinde tahliller yaparlardı. Sultanın fiziki görünüşü, karakteri, şahsî özellikleri, aile hayatı, çocuklarına dair bilgileri raporlarına kaydederlerdi. Raporlarda yer verilen konulardan birisi de Venedik tüccarlarının sorunlarıydı. Balyoslar, haksızlığa maruz kalan tüccarlarının şikayetlerini Divân-ı Hümayûn'a getirerek vezirlerle görüşürler ve ortaya çıkan meseleleri çözmeye çalışırlardı.

Balyosların zaman zaman raporlarında devlet erkânı arasında geçen konuşmaları birebir aktarmaları ve pek çok ketum konudan bahsetmeleri iyi derecede istihbarâta sahip olduklarını göstermektedir. Balyoslar, vezirleri de ele alarak hususiyetlerini ayrı ayrı değerlendirirdi. Kanûnî Sultan Süleyman'ın etrafında bulunan vezirlerin birçok özelliği balyos raporlarında detaylı yer bulmaktadır. Özellikle Pargalı İbrahim Paşa hakkında balyos Daniello de Ludovisi'nin raporunda pek çok ayrıntı vardır. Paşanın serveti, padi-

şah ile olan dostluğu, devlet adamlarıyla olan ilişkisi, idarî ve askerî görevleri vs. pek çok hususiyeti üzerinde durulmuştur. Balyos raporlarının bir özelliği de devlet adamlarını tarif ederken etnik kimlikleri ve aileleri hakkında bilgi vermeleridir.

Neticede Venedik balyoslarına ait raporlar Osmanlı devletinin, idarî, askerî, malî ve sosyal yapısı hakkında teferruatlı bilgiler sunmaktadır. Elçiler, Osmanlı devletini güçlü kılan unsurları anlamaya çalışmışlar; devletin içinde bulunduğu durumu sürekli müşahede ederek Venedik devletine raporlamışlardır. Balyosların Osmanlı Devleti hakkındaki gözlemleri, elde ettiği bilgiler ve kanaatleri Venedik devletinin doğu politikasının şekillenmesinde şüphesiz belirleyici olmuştur.

Kanûnî Sultan Süleyman dönemi, Osmanlı kronikleri ve Osmanlı arşiv vesikaları ışığında incelenmektedir. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin çağdaşı olan birçok devletin arşivi Kanûnî Sultan Süleyman dönemiyle ilgili belge ve bilgileri ihtiva etmektedir. Bu çeviri eser ile Venedik arşivlerinde yer alan balyos raporları ilk defa [1520-1566] Türkçe'ye kazandırılmış; Kanûnî Sultan Süleyman dönemi hakkında teferruatlı bilgiler sunan bir kaynak Türk

CABİR DUYSAK

araştırmacıların istifadesine sunulmuştur. Temennimiz balyos raporlarının Kanûnî Sultan Süleyman ile sınırlı kalmayıp tamamının çevrilererek yayınlanması ve Osmanlı Devle-

ti'nin erken dönemi ile ilgili yabancı devlet arşivlerinin kullanıldığı özgün çeviri ve yayınların artmasıdır.

Cabir DUYSAK*

* Arař. Gör., İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü; cabirduysak@hotmail.com.